

บทความพิเศษ

เซราฟีโมวิช กับ “ธารเหล็ก” ภาพสะท้อน ประวัติศาสตร์มวลชนจากวรรณกรรม

สัญญาชัย สุวังบุตร

“...นี่คือหนังสืออ่านนำพิศวงซึ่งไม่เหมือนกับหนังสือเล่มใด ๆ ทั้งสิ้น ปกที่ห่อหุ้มเล่มได้ซ่อนเร้นพระอาทิตย์ทั้งดวงแห่งซีกโลกใต้ไว้ภายใน เมื่อใดที่คุณเปิดหนังสือ ลำแสงของดวงตะวันอันเจิดจ้าพร้อมกับความร้อนเกรียมที่ระอุคราวจะลุดลอดให้หลุดทะลักออกมา ตะวันแดงที่ร้อนฉาบลอยเด่นบนฟ้าสีซีด ๆ และท้องทะเลเป็นประกายระยิบด้วยแสงอันโชติช่วงของมัน คุณรู้สึกวาก่อนฝนสีชาวกำลังพัดมาปะทะใบหน้าและภาพที่ปรากฏต่อสายตาเบื้องหน้า คือขบวนแถวของผู้คนที่พอมโซมีแต่กระดูก ผิวกร้านดำด้วยแสงอาทิตย์ หิวโหย และในเสื้อผ้าที่ขาดกระรุ่งกระรัง พวกเขาล้มลุกคลุกคลานด้วยความเหน็ดเหนื่อยอ่อนล้า แต่ก็คอยขยับเขยื้อนอย่างช้า ๆ มุ่งหน้าสู่จุดหมายปลายทางที่มีแต่พวกเขาเท่านั้นที่รู้ว่ามีคืออะไร นั่นคือกระแสธารที่ไหลเลื่อนของมวลชนในการปฏิวัติ และนั่นคือธารเหล็ก!...”

ข้อความข้างต้นคือการกล่าวยกย่องวรรณกรรมคลาสสิกปฏิวัติของโซเวียต เรื่อง “ธารเหล็ก” (The Iron Flood หรือฉบับแปลอังกฤษบางเล่มใช้ว่า The Iron Stream) และงานเขียนดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในบรรดางานเขียนชิ้นเอกช่วงแรก ๆ หลังการปฏิวัติเดือนตุลาคม ที่ได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญไม่ด้อยไปกว่างานของ Dmitri Furmanov เรื่อง Chapaev (1923)* และ How the Steel was Tempered

* งานของ Furmanov เป็นนวนิยายกึ่งสารคดีประวัติศาสตร์ที่มุ่งเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามกลางเมืองปี ค.ศ. ๑๙๑๘ ส่วนของ Ostrovsky ทวีปรัสเซียแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า *บนเส้นทางวีรชน* งานเขียนทั้งสองชิ้นเป็นต้นขมก้นแพร่หลายมาก และถือเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของเด็กโซเวียตชั้นมัธยมปลาย สำหรับสังคมไทย *บนเส้นทางวีรชน* มีอิทธิพลไม่น้อยต่อบุญญาชนคนหนุ่มสาวผู้สนใจการเมืองและถ้อยคำของตัวเอกที่กล่าวถึงความหมายของชีวิตและการใช้ชีวิตมักเป็นที่นิยมกล่าวอ้างกันเสมอในหมู่ปัญญาชนที่เคยมีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมือง

(1934) ของ Nikotai Ostrovsky นักวิจารณ์โซเวียตจำนวนไม่น้อยกล่าวว่า ธารเหล็ก เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของพัฒนาการวรรณกรรมประเภทอัครสังคมนิยม (socialist realism) และหนังสือแบบแม่แบบของวรรณกรรมแห่งความเชื่อมั่น (Book of Faith) ที่ควรศึกษา

อเล็กซานเดอร์ เซราฟีโมวิช (Alexander Serafimovich, ค.ศ. 1863-1943) ผู้เขียนซึ่งถือตนเองเป็นนักรบแนวหน้า ที่ถือปากกาเป็นอาวุธ เกิดในครอบครัวนายทหารชาวคอนคอสแตก เขาสนใจในธรรมชาติและหนังสือนานาชาติ และไม่ต้องการจะมีอาชีพเป็นทหาร เช่นเดียวกับปู่หรือพ่อ ความใฝ่ฝันของเขาคือการเป็นนักเขียนหรือมีอาชีพที่เกี่ยวกับตัวอักษร ขณะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก เขาเข้าสังกัดกลุ่มคนหนุ่มสาว ที่สนใจกิจกรรมทางการเมือง และเพื่อปกปิดชื่อจริง เขาใช้ชื่อจัดตั้งว่า เซราฟีโมวิช ซึ่งภายหลังกลายเป็นชื่อที่รู้จักกันแพร่หลายมากกว่าไปพอป อันเป็นนามจริง แต่การปราบปรามของทางการ ทำให้ปัญญาชนหนุ่มสาว ถูกกวาดล้าง เซราฟีโมวิชถูกจับและถูกเนรเทศไปไซบีเรีย ในปี ค.ศ. ๑๘๘๗ และหลังจากพ้นโทษเขายึดอาชีพเป็นครูสอนหนังสือ

เซราฟีโมวิช เริ่มงานเขียนในช่วงที่ถูกเนรเทศและตัวละครส่วนใหญ่เป็นสามัญชน ผู้ต่ำต้อยนับจากคนทำเหมือง ชาวนา ชาว

ประมง และอื่นๆ งานเขียนชิ้นแรกของเขาสร้างความประทับใจอย่างมาก ให้กับกอร์กี และกอร์กีเป็นผู้สนับสนุนให้กำลังใจเขา ต่อมาการจะยื่นหยัดบนถนนสายยาว ของความเป็นนักเขียน งานที่เด่นที่สุดของเซราฟีโมวิช ก่อนการปฏิวัติคือเรื่อง A Town in the Steppe (1907-1910) ซึ่งเกี่ยวกับการแปรเปลี่ยนของทุ่งสเตปป์ ที่ล้าหลังเป็นชุมชนเมืองที่เจริญ เมื่อระบบทุนนิยมอย่างก้าวเข้ามา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตัวเอกผู้ต่ำต้อย ที่ไต่เต้าขึ้นมาเป็นข้าหลวงแห่งเมือง งานเขียนชิ้นนี้ และรวมเรื่องสั้นหลายเรื่องของเขาถูกตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Znaniye ที่กอร์กีก่อตั้งเมื่อนักเขียนจะประสบความสำเร็จไม่มากนัก แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าก่อนปี ๑๙๑๗ เซราฟีโมวิชเป็นที่รู้จักกันทั่วไป และเขาได้ชื่อว่าเป็นนักเขียนที่ผูกพันใกล้ชิดกับสามัญชน

เช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่นๆ ที่ผูกพันในการปฏิวัติ เซราฟีโมวิชขอรับการปฏิวัติเดือนตุลาคมอย่างกระตือรือร้น และสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรค ในปี ค.ศ. ๑๙๑๘

ระหว่างสงครามกลางเมือง เขาทำงานเป็น
ผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์มอสโก พร้อมกับ
เขียนข่าว หรือบทความให้กับนิตยสารปราฟ
ต้าและอิสเวสต์เตีย (Izvestia) เป็นประจำ
และหลังสงครามการเมือง เขาทำงานใน
แผนกวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษา ในปี
ค.ศ. ๑๙๒๓ เซราฟีโมวิชเริ่มเขียนงานชิ้น
เอก The Iron Flood หรือ ธารเหล็ก และ
เมื่อหนังสือถูกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๒๔
ธารเหล็ก กลายเป็นวรรณกรรมคลาสสิกของ
โซเวียตภายในเวลาชั่วข้ามคืน และถือเป็น
สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จในวงการศิลปะ
วรรณกรรมของอำนาจรัฐใหม่ เซราฟีโมวิช
ผู้มียุกว่าหกสิบปีเมื่อเขียนบรรทัดสุดท้าย
ของธารเหล็ก จนได้รับการยกย่องว่าเป็น
แบบอย่าง ของนักเขียนอาวุโสผู้มีพลังและ
ความเร่าร้อนแจ่มเช่นนักเขียนคนหนุ่มสาว
และเขาเป็นเสาคานอันแข็งแกร่งสำหรับ
วรรณกรรมโซเวียต

ความสำเร็จที่ได้รับทำให้เซราฟีโมวิช
ตั้งใจจะเขียนนวนิยายเชิงประวัติศาสตร์เล่ม
ที่สอง ซึ่งเกี่ยวกับชีวิตของชาวนาและคน
งาน และให้ชื่อว่า “การต่อสู้” (The
Struggle) แต่งานดังกล่าวเขียนไม่จบ
ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๔-๑๙๔๙ อันเป็น
ปีที่เขาสิ้นชีวิต งานเขียนของเซราฟีโมวิช

ส่วนใหญ่เป็นบทความ ที่ชนะความเห็น
จากการเป็นบรรณาธิการ หรือบทวิจารณ์ที่
เกี่ยวกับปัญหาสังคมและการเมือง ในช่วง
ต้นทศวรรษ ๑๙๔๐ เขาเคยคิดจะเขียน
นวนิยายเชิงอัตชีวประวัติแต่ก็ทำไม่สำเร็จ
ธารเหล็กจึงเป็นงานเขียนชิ้นเอก และชิ้น
เดียวที่สร้างชื่อให้กับเขา

ธารเหล็กถือเป็นทั้งนวนิยายเชิงประวัติ
ศาสตร์และนวนิยายเชิงวิชาการ (documen-
tary novel) เนื่องจากหนังสือมีพื้นฐาน
บนความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ และใช้
เอกสารข้อมูลทางทหารเป็นองค์ประกอบ
หลัก เนื้อหาของเรื่องเกี่ยวกับการรบของ
กองทหารแดงในสงครามกลางเมือง ปี ค.ศ.
๑๙๑๘ การถูกโอบล้อมจากทหารเยอรมัน
และพวกคอสมแซคฝ่ายขวา ทำให้กองทหาร
ทหารแดงพร้อมกับครอบครัว และผู้คน
จำนวนนับหมื่นที่ขาดทั้งอาหารและเสบียงอา
หาร ต้องอพยพล่าถอยข้ามเทือกเขาคอเค
เซียนมุ่งหน้าไปสมทบกองกำลังทหารแดง
บนฝั่งแม่น้ำคูบาน ระหว่างทางพวกเขา
ปะทะกับกำลังทัพของเมนเชวิกฝ่ายขวาและ
ต้องเผชิญกับอุปสรรคความยากลำบากนานปี
การ แต่ในที่สุดการเดินทางอันยาวไกล
(ระหว่าง ๑๖ สิงหาคม - ๑๗ กันยายน)
ของพวกเขาก็สำเร็จ ตัวเอกของเรื่องจึง

เป็นมวลชนผู้ทุกข์ยากนับพันนับหมื่นที่ผนึก
รวมเป็นกองทัพอันเกรียงไกร

แก่นสารของหนังสืออยู่ที่การสะท้อน
ภาพพัฒนาการจิตสำนึกทางชนชั้น และการ
ตระหนักถึงความหมายอันแท้จริงของเหล่า
ทหารแดง และมวลชนทั้งหมดในการต่อสู้
เพื่ออุดมการณ์ และเพื่อผลประโยชน์แห่ง
อำนาจรัฐโซเวียต (Soviet power) ชัยชนะ
จากการต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคอันเต็มไปดด้วย
ความยากลำบาก และการผ่านประสบการณ์
อันโหดเหี้ยมหลายหลากทั้งทางตรงและทาง
อ้อม ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของปัจเจกบุคคล
หรือส่วนรวม ทำให้ทุกชีวิตในขบวนการที่
ล่าถอยเข้าใจในคุณค่าความหมายอันแท้จริง
ของ "โซเวียต" (collective power) ของ
ประชาชน

หนังสือเปิดเรื่องด้วยการบรรยายสภาพ
ความยุ่งเหยิง ไร้สาระสายไร้ระเบียบของ
ขบวนการทหารแดงและมวลชน ทุกสิ่งใน
ขบวนการล่าถอยดูสับสนวุ่นวายนับจากจำนวน
ผู้คนหลายประเภท ที่มีทั้งนายทหาร ชาวนา
ช่างไม้ ช่างตัดผม คนแก่ เด็ก ผู้หญิง
ช่างกัญแจ นายทหารปลดประจำการ ฯลฯ
ไปจนถึงสัมภาระเครื่องใช้นานาชนิด ตั้งแต่
กาทัมหน้าจนถึงปืนใหญ่ เซราฟิมอวิชบรรยาย
ขบวนการที่แตกร่นดังกล่าวเป็นจุดสายนำอัน
เชียวกรากที่ไหลคดเคี้ยวเหมือนงูใหญ่ มัน

ไหลบ่าเลี้ยวลัดไปข้างหน้าอย่างกราดเกรี้ยว
ไร้การควบคุม และพร้อมที่จะบดขยี้ทำลาย
ทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางหน้า เป็นที่เห็นชัดว่า
ความรู้สึกร่วมกันของทุกคนในขบวนการคือ
ความเคียดแค้นเกลียดชังชนชั้นสูง นายทุน
ชาวนารวย แต่จำนวนไม่น้อยของเหล่า
ทหารแดงและมวลชน ไม่เข้าใจถึงอุม
การณ์หรือความหมายของการต่อสู้ การเดิน
ทางที่ยากลำบาก ความอดหยากหิวโหย
ชีวิตที่คับคั่งอย่างน่าสังเวช ตลอดจนความ
โหดเหี้ยมน่ากลัวของการรบและอื่น ๆ ทำให้
ผู้คนในขบวนการมีพฤติกรรม และความรู้สึกอัน
บ้าคลั่งไร้สติบ่อยครั้ง แต่ที่ละน้อยมวลชน
และทหารแดงผู้ผ่านประสบการณ์อันยากเข็ญ
เจ็บปวดค่อย ๆ พัฒนาจิตสำนึกทางการเมือง
และมีศรัทธาความเชื่อมั่นในพลังแห่งอำนาจ
ร่วมกัน (collective power) พวกเขาเริ่ม
ยืนหยัดและมุ่งมั่นที่จะก้าวไปข้างหน้า ขบวนการ
อันสับสนไร้ระเบียบจึงเริ่มเป็นระบบระเบียบ
มีวินัยจัดตั้ง และภาพการเดินทางอันเต็ม
ไปด้วยความกดดันหมองหม่น ได้กลายเป็น
ภาพการเคลื่อนไหวอันแข็งขันของมวลชนที่
งามสง่าและมีศักดิ์ศรี โลกใหม่และชีวิตใหม่
ที่ก่อตัวขึ้นอย่างช้า ๆ ภายใต้ความผันผวน
ของสถานการณ์ได้หลอมหล่อเข้าเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน และมีผลให้สายธารแห่งมหา
ชนที่หยุดชงักเป็นครั้งคราวไหลเลื่อนเคลื่อน

ไปเบื้องหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง และนั่นคือที่มาของ *ซาร์เหล็ก* - สายธารแห่งการเคลื่อนไหวอันยิ่งใหญ่ของพลังอำนาจประชาชน

ตัวละครสำคัญของเรื่องคือโคซุสท์ (Kozhukh) ผู้บัญชาการกองทัพแดง เขาเป็นลูกกรรมกรที่ยากไร้ ผู้ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตั้งแต่อายุหกขวบ แต่ความมุ่งมั่นอดทน และความกล้าหาญในการรบระหว่างสงครามรัสเซีย-ตุรกี และสงครามโลกครั้งที่หนึ่งทำให้โคซุสท์ได้รับทุนให้ศึกษาวิชาทหาร แต่แม้จะพยายามอย่างหนักเขาสอบพลาดถึงสองครั้ง และถูกเหยียดหยามจากเพื่อนร่วมรุ่นว่าโง่เง่า และเป็นคนชั้นต่ำ หลังการปฏิวัติเขาได้รับเลือกให้เป็นผู้บัญชาการกองทัพแดง และเป็นผู้ควบคุมขบวนที่ล่าถอย การตัดสินใจที่เด็ดขาดและความเฉียบไวทันต่อสถานการณ์ทำให้โคซุสท์ได้รับความไว้วางใจจากมวลชน ในฐานะผู้นำ และเขามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเป็นระเบียบในขบวนทัพ แต่ความสำเร็จและพลังอำนาจในการเป็นผู้นำของโคซุสท์เกิดจากมวลชน เขาเรียนรู้ความหมาย ความต้องการของชีวิต และยกระดับจิตสำนึกทางการเมืองของตนจากมวลชน ขณะเดียวกันเขาก็ถ่ายทอดประสบการณ์การต่อสู้ การดิ้นรนเพื่อจะมีชีวิตรอด ตลอดจนทั้งความเป็นระเบียบวินัยให้กับมวลชน การมีชีวิตและ

ความต้องการที่คล้ายคลึงกัน นับจากความยากไร้และชีวิตที่คั่นแค้นทุกข์ยาก ความเกลียดชังชนชั้นปกครองที่กดขี่เอาเปรียบ ความมุ่งมั่นอดทน และการเรียนรู้จากประสบการณ์และสัญชาตญาณและอื่น ๆ ทำให้โคซุสท์ และมวลชนหลอมรวมเป็นเนื้อหนึ่งอันเดียวกัน และต่างเกื้อหนุนผลักดันซึ่งกันและกัน ท้ายสุดทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักถึงเป้าหมายแห่งการต่อสู้ร่วมกัน และโคซุสท์สามารถอธิบายความหมายแห่งการเดินทัพ และการต่อสู้ได้อย่างชัดเจนในตอนจบของเรื่องว่า

“... เพื่อผลประโยชน์ของใครกัน ที่ผู้คนจำนวนนับพันนับหมื่นต้องทุกข์ทรมานเพื่อใครกันละ? เขากวาดสายตาไปยังมวลชนทั้งหมด และโดยทันควันกล่าวถ้อยคำที่ไม่มีใครคาดคิดออกมาว่า... เพื่อสิ่งเดียวเท่านั้นเอง... นั่นคือเพื่อผลประโยชน์แห่งอำนาจโซเวียต (Soviet power) เนื่องจากมันเป็นอำนาจของชาวนาและคนงาน ไม่มีอำนาจอื่นใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่านี้อีกแล้ว...”

“..... ดวงตาและสีหน้าทุกคนต่างฉายแสงความเข้าใจอันโชติช่วง และริมฝีปากที่ขมขมเปลี่ยนแปลงถ้อยคำออกมาว่า เพื่อโซเวียต... เพื่ออำนาจแห่งโซเวียต....”

เซราฟีโมวิชยังถ่ายทอดความกลัวความท้อแท้และความหวัง ตลอดจนทั้งพัฒนาการ

จิตสำนึกทางชนชั้นของมวลชนผ่านตัวละคร
อื่นๆ เช่น ย่ากอรีฟเนอร์ ในตอนแรกของ
การเดินทางหญิงชราเต็มไปด้วยความเศร้า
โศกที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดและเตาต้ม
น้ำ (samevar) อันถือเป็นสินสมรสที่มีค่า
ซึ่งแม่ของนางให้ไว้ตอนแต่งงาน ความ
เชื่อในโชคกลางทำให้ย่ากอรีฟนาขวัญเสียเมื่อ
เห็นแมวดำวิ่งตัดหน้าขณะเดินทาง และ
ระหว่างทางนางต้องสูญเสียทรัพย์สินที่มีค่า
เกือบทุกอย่าง และทำยสุกเมื่อการเดินทาง
บรรลุดังจุดหมาย ย่ากอรีฟนาได้สังขตเซย
อันมีค่าทดแทนทรัพย์สินที่สูญเสียและความ
ยากลำบากทั้งหมด และนั่นคือความเข้าใจ
ต่อความหมายของอำนาจโซเวียต นางกล่าว
ว่า

“.....พี่น้อง เพื่อนพี่น้องคนดีของข้า
พวกเราได้ละทิ้งเตาต้มน้ำไว้ที่บ้าน ตอนที่ข้า
แต่งงาน มันเป็นสินสมรสจากแม่และนาง
บอกข้าว่า “รักษามันไว้ราวกับแก้วตาของ
ลูกนะ” แต่ข้าสูญเสียมันไปข้างมันเถอะเสีย
แล้วเสียไป ขอให้อำนาจของประชาชนและ
ประเทศชาติของเราจงเจริญ ตลอดทั้งชีวิต
พวกเราได้แต่ก้มหน้า ไม่รู้จักความร่ำรวย
หรูหรา แต่ลูกหลานของเรา...(พวกเขาจะ
ไม่เป็นเช่นนั้นอีก.....)”

นอกจากนี้แล้วเซราฟีโมวิชยังแทรก
ความรู้ทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับความเป็น

มาของภูมิภาคตอนแถบคูบาน และปัญหา
ความแตกแยกระหว่างชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ
ที่อาศัยในแถบคูบาน ภายใต้นโยบายการ
บริหารของแคทเทอรีนมหาราชและพระเจ้า
ซาร์องค์อื่น ๆ ตลอดจนที่มาของความแตก
ต่างทางฐานะและชนชั้น ของชาวคอซแซค
เช่นเดียวกันกับนักเขียนสังคมนิยมคนอื่น ๆ
เซราฟีโมวิชชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติ นำมาซึ่ง
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และรัฐใหม่ประ
สบความสำเร็จ ในการแก้ไขปัญหาคความขัด
แย้งแห่งอดีต และเขาพยายามสะท้อนว่า
สงครามที่เกิดขึ้น เป็นสงครามที่เป็นธรรม
(a just war) มวลชนที่เข้าร่วมในการต่อสู้
ได้พ้นจากความหิวโหย และกำลังตระหนัก
ถึงอุดมการณ์อันสูงส่ง แห่งระบอบคอมมิวนิ
สต์และความสำคัญของโซเวียต แม้ความ
โหดเหี้ยมสยดสยองของสงครามและเลือดที่
ไหลนองทั่วแผ่นดินจะคงมีอยู่ แต่การรบ
และสงครามการเมือง ที่เกิดขึ้นก็มีความ
หมายและคุณค่าอันยิ่งใหญ่ เนื่องจากมัน
เป็นเสมือนเครื่องมือแห่งประวัติศาสตร์ ใน
การจะหลอมหล่อ สร้างความคิดสังคมนิยม
แนวทางการเมือง และการปลุกเร้าดังกล่าว
จึงมีส่วนให้หนังสือขาดความสมคูลย์ โศกเศร้า
ผู้เป็นจุดตัวแทนของชาวโซเวียตเอง ก็มี
ลักษณะที่ชัดเจน เขาไร้ซึ่งความอ่อนแอ
ความหวาดระแวง และไม่มัวรอที่จะก้าวเดิน

บนเส้นทางอันถูกต้อง แห่งอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ กระนั้นจากบรรยากาศและองค์ประกอบอื่น ๆ ของเรื่อง ก็มีลักษณะสมจริง และบรรยายได้อย่างงดงาม เช่นการยึดครองหมู่บ้านของกองทหารฝ่ายขวา หรือการล่าถอยชนเทือกเขาเป็นต้น

นิทานพื้นบ้านเก่าแก่เรื่องหนึ่ง ที่เล่าขานกันในหมู่ชาวนารุสเซีย นานแสนนาน ก่อนการปฏิวัติ กล่าวว่าในกาลสมัยแห่งอนาคตจะมีสัตว์ร้าย ที่ไม่ปรากฏนามมาเป็นเจ้าเหนือหัวนายแผ่นดินแห่งรุสเซีย และสัตว์ดังกล่าว มีรูปร่างที่ประกอบขึ้นจากการหลอมรวมของผู้คนจำนวนมากมหาศาล แม้จะไม่เหมือนสัตว์ร้ายที่เล่าขานแต่ใน *ธารเหล็ก* เซราฟีโมวิชกล่าวเปรียบเทียบมวลชน (the mass) ที่ผนึกรวมกันเป็นศูนย์กลางของยูใหญ่อันทรงพลัง มันเคลื่อนไหวเรื่อยลไปทั่วแผ่นดิน ต่อสู้ทำลายศัตรูอย่างโกรธแค้น ด้วยสัญชาติญาณและความจำเป็น แห่งการมีชีวิตรอด บ่อยครั้งมันดิ้นรนอย่างสุดฤทธิ์ แต่ท้ายที่สุดมันจะสงบนิ่งตีมค้ำกับชัยชนะและอำนาจที่จัดตั้งขึ้นได้สำเร็จ สภาพอันไร้รูปร่างของมวลมหาชน ที่เป็นศูนย์กลางดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ใหม่ ทางประวัติศาสตร์ที่ เซราฟีโมวิชสร้างขึ้น อำนาจของมันที่แผ่ครอบงำทั่วแผ่นดิน มีนัยว่าลัทธิบอลเชวิค (Bolshevism) ประสบความสำเร็จและพลัง

หรืออำนาจอันเกรียงไกร ของลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่อาจมีผู้ใดเพิกเฉย หรือต้านทานได้ ขณะเดียวกับการแปรสภาพ ของปัจเจกชนให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ของมวลชนมีความหมายว่ามนุษย์ใหม่ (new man หรือ collective man) ที่เกิดขึ้นจะมีบทบาทและอำนาจเหนือปัจเจกชน และความเป็นอิสระของมนุษย์จะถูกทดแทนด้วยกฎเกณฑ์ข้อบังคับจากส่วนรวม

การเกิดทุนพลังของมวลชน และให้ค่าความสำคัญ แก่ส่วนรวมมากกว่าปัจเจกชน ทำให้เซราฟีโมวิชเพิกเฉยต่อชตากรรมหรือเป้าหมายแห่งชีวิตมนุษย์ ในส่วนของปัจเจกชน ตลอดจนเรื่องมวลชนหรือส่วนรวมมีบทบาท และความสำคัญมากกว่าส่วนบุคคลหรือส่วนตัว การต่อสู้และความสำเร็จของปัจเจกชน ดูไร้ค่าและมีมักถูกคุกคามทำลายให้กลายเป็นองค์ประกอบเล็กๆ แห่งพลังรวม (collective forces) อันยิ่งใหญ่ การยอมรับพลังแห่งมหาชน และการยกย่องเชิดชูวีรกรรมของมวลชนอย่างมั่งงาย ทำให้เซราฟีโมวิชปฏิเสธอิสระเสรีภาพของมนุษย์ และศักยภาพของปัจเจกชนที่จะผลักดันสร้างตัวเองให้สมบูรณ์ด้วยความพยายาม ของเขาเอง รวมถึงเพิกเฉยต่อลักษณะความเป็นมนุษย์แห่งสังคมนิยม (humanist socialism) อันหมายถึงพัฒนาการ ความเป็นปัจเจกชน

ของมนุษย์ไปสู่การสมัครสมานสามัคคีที่เป็นสากล หนังสือโดยทางอ้อมจึงสะท้อนภาพแห่งอนาคตอันหมองหม่น อนาคตที่คาดว่าส่วนรวมจะบดบังบทบาทความสามารถหรือการสร้างสรรค์ของปัจเจกชน และส่วนรวมหรือมวลชนจะถูกนำมาใช้เป็นการกล่าวอ้างในนามแห่งความชอบธรรมที่จะบดขยี้ทำลายศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นคน เซราฟีโมวิช จึงทำให้สัตว์ร้ายจากตำนานมีชีวิตและปรากฏร่างที่ชัดเจนขึ้น

ความสำเร็จของ *ชวเรลลิก* อยู่ที่การสะท้อนภาพทางการเมือง ที่ตรงต่อความเป็นจริง และให้ความเข้าใจอันแจ่มชัดถึงพัฒนาการจิตสำนึก แห่งชนชั้นรวมถึงความภักดีต่อมาตุภูมิและภารกิจ แห่งคอมมิวนิสต์ นักวิจารณ์ชาวจีนกล่าวว่าหนังสือ ได้ให้ภาพความฝันที่เป็นแรงบันดาลใจ และความตื่นเต้นอันใหญ่หลวง ไม่เพียงแต่ประชาชนโซเวียตเท่านั้น หากยังรวมถึงประชาชนจีนอีกด้วย แต่สำหรับนักวิจารณ์โซเวียตหนังสือสะท้อนภาพศรัทธาความเชื่อมั่น ในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ และพลังอำนาจแห่งมวลชน และมันเป็นเสมือนมหากาพย์เรื่องแรกของสงครามกลางเมือง อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตได้ว่างานของนักเขียนรุ่นหลังๆ ที่เลียนแบบ *ชวเรลลิก* เช่นงานของ Gladkov เรื่อง *Cement* หรือ *The Rout* ของ Fadayev

เป็นที่นิยมอ่าน และประสบความสำเร็จมากกว่า ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะนวนิยายเรื่องหลังๆ มีโครงสร้างที่น่าสนใจกว่าและสำนวนโวหาร ตลอดจนตัวละครไม่มีลักษณะแข็งกร้าวทางอุดมชีวิตเลือดเนื้อมากกว่า *ชวเรลลิก* แต่หากพิจารณาในแง่ที่เป็นของผลผลิตแห่งยุคสมัย (ช่วงความผันผวนทางการเมืองและการดิ้นรน ของรัฐสังคมนิยมแห่งแรก) *ชวเรลลิก* สะท้อนภาพของยุคได้อย่างงดงามตรงไปตรงมา และเซราฟีโมวิชก็เป็นหนึ่งในขบวนแถวของนักรบ ผู้ถือปากกาเป็นอาวุธที่ยืนเด่น เป็นสง่าบนเส้นทางสร้างสรรค์สู่สังคมนิยม

สำหรับผู้อ่านร่วมสมัย ที่อยู่ในเงื่อนไขและช่วงมิติแห่งเวลาที่แตกต่างกัน *ชวเรลลิก* จะเป็นหนังสือที่น่าเบื่อ ไม่ชวนติดตาม และหลายคนอาจสงสัยว่า งานเขียนชิ้นนี้จะยังคงถือเป็นงานคลาสสิกของวรรณกรรมอัตถสังคมนิยมได้อีกนานเท่าไร แต่กระนั้นเรื่องราวของการเดินทางไกล ของชาวโซเวียตที่อาจนำไปเปรียบเทียบ กับการเดินทางไกลของจีน หรือบทบาทความแตกต่างระหว่างมวลชนกับปัจเจกชน รวมถึงอิทธิพลของหนังสือ ในฐานะวรรณกรรมการเมือง หรือวรรณกรรมโปสเตอร์ และอื่นๆ ก็อาจทำให้ผู้อ่านมีการบ้านที่ต้องขบคิดกันบ้างไม่มากก็น้อย

บรรณานุกรม

- Alexander, Angeloff. *The Revolution and the Civil War in the Soviet Novel : An Ideological Interpretation*. Ph. D. dissertation, Syracuse University, 1970. Ann Arbor, Mich. : University Microfilms
- Brown, Edward J. *Russian Literature since the Revolution*. N.Y. : Collier Books, 1979.
- Hingley, Ronald. *Russian Writers and Society, 1917-1978*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1979,
- Soviet Writers*. Moscow : v/o Mezhdunarodnaya Kniga, 1975.